

בס"ד, י"ט תשרי התשפ"ו

זבחים כ"ז – זריקה שלא במקומה, דיני פיגול ופסול, וקדושת המזבח הפנימי

שאלות:

1. מתי כהן חשב בשעת השחיטה לזרוק את הדם למחר, על כבש המזבח, הקורבן פיגול?

המשך הדיון בשיטת שמואל

שמואל אמר בדפים הקודמים שאם נתנו את דם הקורבן על המזבח שלא במקומו, הבשר נפסל אבל הבעלים התכפרו. הגמרא ממשיכה את הקושיה עליו מהברייתא בסוף דף כ"ו. הברייתא מתארת כהן שמחשב מחשבות פוסלות בשעת עבודה (כמו שחיטה או קבלה):

1. **מחשבה "לאלתר"**: הכהן חשב לזרוק את הדם עוד היום שלא במקומו (למשל, למעלה במקום למטה). מחשבה זו לבדה לא פוסלת את הקורבן. לכן, אם בעבודה הבאה הוא הוסיף מחשבה לאכול "חוץ למקומו" – הקורבן נפסל; ואם חשב לאכול "חוץ לזמנו" – הקורבן הופך לפיגול וחייבים עליו כרת.

2. **מחשבה "למחר"**: אבל אם הכהן חשב לזרוק את הדם שלא במקומו, למחר. המחשבה הזו לבדה כבר פוסלת את הקורבן (לפי שיטת **רבי יהודה**, זה כמו "מחשבת הינוח" – לחשוב להניח את הדם למחר). מכיוון שהקורבן כבר נפסל, שוב לא ניתן לפגל אותו, ולכן אפילו אם בעבודה הבאה הוא הוסיף מחשבת "חוץ לזמנו" – הקורבן נשאר "פסול" ואין בו פיגול.

הקושיה על שמואל: הגמרא מקשה על **שמואל** מהמקרה השני, שבו מחשבה לזרוק שלא במקומו למחר רק פוסלת ולא מפגלת. כי אם כדבריו שזריקה "שלא במקומו כמקומו דמי" (והיא מכפרת), הרי שהמחשבה לזרוק ככה למחר היא מחשבת פיגול לכל דבר, והייתה צריכה להפוך את הקורבן לפיגול, ולא רק לפסול!

○ **מר זוטרא מתרץ**: שיש להבחין בין שני סוגי זריקות:

▪ **זריקה שמתירה בשר באכילה** (זריקה במקומה): אם חשב לעשותה למחר, היא הופכת את הקורבן לפיגול.

▪ **זריקה שלא מתירה בשר באכילה** (זריקה שלא במקומה): אם חשב לעשותה למחר, היא פוסלת את הקורבן אבל לא הופכת אותו לפיגול. הוא לומד את זה מהפסוק **"וְאִם הָאָכַל יֹאכַל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמִיו... פְּגוּל יְהִי"**, שממנו משתמע שפיגול חל רק כאשר "פיגולו גרם לו" – כלומר, כשמחשבת חוץ לזמן היא הסיבה היחידה לפסול. במקרה שלנו, גם הפסול "שלא במקום" גרם לו, ולכן זה לא פיגול.

○ **ההגמרא שואלת**: אם ככה, מדוע הקורבן נפסל בכלל? **רב נחמן בר יצחק מתרץ** שזה כמו "מחשבת הינוח" (מחשבה להניח את הדם למחר ולא לזרוק), שלדעת **רבי יהודה** (בדף ל"ה) פוסלת את הקורבן. ומחשבה לזרוק שלא במקומו למחר, ודאי לא גרועה ממנה.

2. חזי כהן זרק בטעות את דם העולה בחלק העליון של המזבח. הוא יכול לאסוף את הדם ולזרוק אותו מחדש במקום הנכון?

דעות נוספות בפסול נתינת דם שלא במקומו

הגמרא מביאה שתי דעות נוספות של אמוראים, שחולקות על שמואל בהבנת המשנה ("נתנו שלא במקומו... פסול ואין בו כרת").

○ שיטת ריש לקיש:

- מצד אחד, הוא מסכים עם שמואל ש"שלא במקומו כמקומו דמי" לעניין כפרה (הנלמדת מהפסוק "וְאֵנִי נֹתְתִיו..."), ולכן אם נתן את הדם בשתיקה – הבעלים התכפרו.
- מצד שני, הוא סובר שהמילה "פסול" במשנה מתייחסת לקורבן כולו ("פסול ממש"), שלא כיפר.
- הוא מיישב את הסתירה ככה: הפסוק שמכפר נאמר על נתינה בשתיקה. אבל המשנה שלנו עוסקת במקרה שהכהן נתן את הדם שלא במקומו תוך כדי מחשבת פיגול (לאכול את הבשר חוץ לזמנו). במקרה הזה, הקורבן אכן "פסול ממש" ולא כיפר. המשנה מוסיפה "ואין בו כרת" כדי ללמד את הכלל של מר זוטרא: מכיוון שזו זריקה שלא מתירה בשר באכילה (כי היא לא ממש במקומה, למרות שהיא על המזבח), היא לא מביאה לידי פיגול.
- הגמרא מקשה על ריש לקיש את אותן קושיות שהקשתה על שמואל (כי גם ריש לקיש סובר ש"שלא במקומו כמקומו דמי" על המזבח), ומתרצת באותן דרכים.
- **שיטת רבי יוחנן:** הוא חולק על שניהם וסובר ש"שלא במקומו לאו כמקומו דמי" – כלומר, הזריקה לא מכפרת בכלל, והקורבן פסול לחלוטין. הוא מסביר שההבדל בין משנתנו (שלא מזכירה תיקון) למשנה בתחילת הפרק הבא (שבה "יחזור הכשר ויקבל") הוא שבמשנה הבאה נשאר דם הנפש בבהמה, ובמשנתנו לא.
- **הקושיה על רבי יוחנן:** אם ככה, מדוע המשנה צריכה לציין "ואין בו כרת"? הרי היא עוסקת בנתינה בשתיקה, בלי מחשבת פיגול כלל, ואין סיבה לחשוב שיהיה כרת! הגמרא משאירה את השאלה הזו בקושיה. (לשיטת שמואל, לעומת זאת, יש חידוש באמירה "ואין בו כרת", כי היא מלמדת שגם אם הייתה מחשבת פיגול, היא לא חלה על זריקה כזו).
- **שאלה נוספת:** אם הזריקה בטלה, מדוע הדם לא נחשב כנשפך על הרצפה, ויהיה מותר לאוספו ולזורקו במקום הנכון?
- **התירוץ: רבי יוחנן** סובר כשיטת התנא שסובר (וככה גם סובר התנא של משנתנו, ולכן לא הביא אופציה לאסוף את הדם) שדם שהגיע למזבח, אפילו שלא במקומו (וקל וחומר במקומו אבל בשמאל או במחשבה פסולה), "קלטיה מזבח" – המזבח קלט אותו ופסל אותו מלהיזרק שוב ("לא יאספנו").
- **ראיה לשיטת רבי יוחנן:** רב נחמן בר יצחק מביא ראיה לשיטתו של רבי יוחנן (שיש תנא שסובר "לא יאספנו") מהברייתא הארוכה על פסולים שעלו למזבח. בברייתא, רבי יהודה אומר שעולה שנשפך דמה – תרד מהמזבח (בניגוד לרבי שמעון). אבל במקרה של "ניתנין למעלה שנתנן למטה", רבי יהודה לא חולק על רבי שמעון שהם לא יורדים. מכאן מוכח שהוא סובר שהמזבח "קלט" את הדם ופסל אותו מזריקה נוספת, ולכן אין לאוספו, כדברי

רבי יוחנן (ולשיטת **רבי יהודה**, הזריקה ודאי לא כיפרה, כי הוא לא חולק על **רבי שמעון** שאלו פסולים).

3. כהן הקטיר קומץ של מנחה על מזבח הקטורת שבהיכל. צריך להוריד את הקומץ משם?

קדושת המזבח הפנימי

אגב הדין על פסולים שעלו למזבח, הגמרא דנה בקדושת המזבח הפנימי.

- **רבי אליעזר** אומר שגם המזבח הפנימי "מקדש פסולין" – כלומר, דברים פסולים שעלו עליו בטעות, לא יורדים.
 - הגמרא מראה שהדין הזה נרמז בברייתא שהובאה קודם. החידוש הוא שהכלל חל לא רק על דם (שראוי להינתן על המזבח הפנימי בחטאות פנימיות), אלא אפילו על קומץ של מנחה, שבכלל לא ראוי להינתן שם.
 - **סתירה מבריייתא:** הגמרא מקשה מבריייתא שאומרת שקטורת זרה שעלתה למזבח – תרד. הגמרא מתרצת שהבריייתא עוסקת במזבח החיצון. המסקנה היא שהמזבח החיצון מקדש רק פסולים שראויים לו, ואילו המזבח הפנימי מקדש כל פסול. הסיבה להבדל היא שהמזבח החיצון, העשוי אבנים, דינו כ"רצפה", ואילו המזבח הפנימי, שנמשח בשמן המשחה עם שאר הכלים, דינו כ"כלי שרת" וקדושתו גדולה יותר.
- המשנה החדשה בסוף הדף מבארת את ההבדל בין מחשבה "חוץ למקום" (שפוסלת את הקורבן) לבין מחשבה "חוץ לזמן" (שהופכת אותו לפיגול). המשנה מפרטת שזה נכון גם למחשבה על מקצת הדם, מקצת האימורים או אכילת הבשר. הגמרא תדון במשנה הזו בדף הבא.